

”Træsko på stenbroen”

– En udstilling om den store vandring fra land til by 1870-1940

AF INGER KIRSTINE BLADT

Når man i 2007 satte fokus på industrikulturen, så var det ikke udelukkende industriarbejde og fabrikker, det handlede om, men i ligeså høj grad forudsætningerne for og følgerne af industrialisering.

Fra 1801 til 1945 voksede den danske befolkning fra omkring en million til næsten fire millioner. I 1840 boede 8 ud af 10 danskere på landet, mens det i 1945 kun var 5 ud af 10. I vore dage bor 85 % af befolkningen i byer. Fra sidst i 1800-tallet forlod flere hundredtusinder landbruget for at søge lykken i byerne. Hvorfor de forlod landbruget, og hvordan de fik det i byerne, beretter en særudstilling på Aalborg Historiske Museum om.

Erindringer

De vigtigste kilder til udstillingen er rundt regnet 70 erindringer og interviews, alle fortalt af mænd og kvinder, der enten selv har oplevet rejsen fra land til by (dvs. Aalborg-området), eller hvis forældre har. Erindringerne breder sig nogenlunde over perioden fra 1870 til 1950'erne.

Personerne bag de 70 erindringer kommer næsten alle fra landarbejder-, landhåndværker- eller husmandsfamilier, og de fleste er fra det nordjyske område. Dette passer godt med en stikprøvegennemgang af Folketællingen 1911, der viser at 65 % af tilflytterne til Aalborg var nordjyder. De fleste af erindringerne kommer fra Nationalmuseets Industri-, Haandværker- og Arbejdererindringer (NIHA), der blev indsamlet i 1950'erne. Andre erindringer kommer fra Aalborg Stadsarkiv og er gennemgående af lidt nyere dato. En tredje gruppe er trykte erindringer.

Det har været interessant at have mulighed for at stille så mange beretninger op ved siden af hinanden og finde fællestræk og forskelle. Erindringerne har således ikke blot kunnet bruges til at fortælle en unik, personlig historie om én familie, men kan også bruges i en større sammenhæng.

Fælles for erindringerne er, at næsten alle kan berette om hvordan de som børn, unge eller voksne flyttede til byen, som alle andre måtte arbejde hårdt, men fik et godt liv med familie og materielle goder, de ikke havde kendt til som børn, og på deres livsaften kan se tilbage på et liv, der er endt godt. Vandringen fra land til by beskrives gennemgående som en tornefyldt, men trods alt succesrig færd. Man må dog ikke overse, at tilflyttere, det er gået dårligt for, næppe har skrevet deres erindringer.

Gennem staldvinduet ses Thorenfeldts prospekt over Aalborg 1885.

Kolonihavehuset blev for mange forhenstående landboere en lille oase i byen.

Folketællinger

Statistikkerne kan fortælle os, hvor mange der rejste til byerne, hvilke erhverv der voksede osv. , men af statistikkerne kan vi ikke læse, hvem der er tilflyttere. I folketællingen 1911 har vi derfor udvalgt hver 20. husstand og undersøgt, hvor personerne kom fra, hvad de beskæftigede sig med, hvornår de flyttede til byen m.v. Folketællingerne giver en grundlæggende viden om, hvor folk kom fra, hvor de slog sig ned, hvilke erhverv de fik, hvor mange børn de fik m.v. Folketællingen for Aalborg Købstad udgør hovedmaterialet, derudover har vi gennemgået folketællingerne for Nørresundby og for Nørre Tranders Kommune, også 1911.

Erindringerne og gennemgang af folketællingerne udgør således hovedmaterialet for udstillingen, der er opdelt i to hovedafdelinger; først præsenteres man for den fattige landbefolknings vilkår og for deres rejse til byen. Et karlekammer er bygget op i udstillingen for at give en fornemmelse af, hvor fattigt mange levede til helt op mod 2. Verdenskrig. Derefter fortæles i resten af udstillingen om, hvordan det så gik, når man var kommet til byen. Mændene blev ofte arbejdsmænd i den nye industri og fortsatte på den måde med tungt knokkelarbejde, men som regel til en bedre løn end på landet. Mange unge kvinder fra landet stiftede bekendtskab med byen som tjenestepiger. Gifte kvin-

der havde meget sjældent fuldtidsarbejde (ifølge folketællingen 1911), men enker og ugifte mødre fra landet ernærede sig ofte ved vask og rengøring.

Selv om det for langt de fleste var en økonomisk optur at rejse til byen, var der dog også nogen, der endte på fattiggården. Til dette var brændevinen en stærkt medvirkende årsag. Hygiejne, oplysning og afholdsbevægelse var med til at "skabe" den moderne lønarbejder. Drankerne blev færre i tal, det fælles grødfad forsvandt, og de landboere, der flyttede til byen, kom til at ligne byboerne mere og mere. Fritid blev fra begyndelsen af 1900-tallet noget alle havde del i – selv ufaglærte arbejdere kunne få tid og overskud til at dyrke sport eller til at have en lille kolonihave.

Indtil 1921 havde husbonden ret til at revse (afstraffe) sine tjenestefolk fysisk – drengene til de fyldte 18, pigerne til de fyldte 16 år.

Richard Therkelsen, der var søn af en skolelærer i Siem, tegnede som dreng denne tegning af en scene han lige havde set. Det er gårdejer Thor Nielsen, der griber om en tjenestedreng, der har været ulydig og skal afstraffes. Ind fra højre side kommer sognefoged Michael Andersen, der også var gårdejer.

Tegneren, den unge Richard Therkelsen udvandrede som 17-årig i 1893 til Racine i Wisconsin. Det var der også mange tjenestefolk, som den afstraffede på tegningen, der gjorde.